

Vid Ärnävägen i Gamla Uppsala

Arkeologisk förundersökning

Rää Uppsala 586:1, 547:1
Gamla Uppsala 21:55
Uppsala kommun
Uppsala län
Uppland

Hans Göthberg

Vid Ärnävägen i Gamla Uppsala

Arkeologisk förundersökning

Räa Uppsala 586:1, 547:1
Gamla Uppsala 21:55
Uppsala kommun
Uppsala län
Uppland

Hans Göthberg

Omslagsbild: Ytan norr om den tidigare korsningen mellan Ärnävågen och järnvågen. Ärnävågen ses till höger i bild och den äldre banvallen ses till vänster. Invid det stora trädet i bakgrunden låg den nordvästra ytan som förundersöktes. Foto mot S, Robin Lucas, Upplandsmuseet.

Upplandsmuseets rapporter 2019:03
ISSN 1654-8280

Fotograf och bearbetning av foton där inget annat anges: Robin Lucas, Upplandsmuseet.

Planframställning där inget annat anges: Hans Göthberg, Upplandsmuseet.

Granskning: Anna Ölund, Upplandsmuseet.

Allmänt kartmaterial: © Lantmäteriet, dnr I2014/00634 / © SGU, dnr I2014/00634

© Upplandsmuseet, 2019

Upplandsmuseet, Drottninggatan 7, 753 10 Uppsala
Telefon 018 – 16 91 00
www.upplandsmuseet.se

Innehåll

Sammanfattning	7
Inledning	8
Bakgrund	9
Syfte, metod och genomförande	9
Topografi och fornlämningsmiljö	9
Tidigare undersökningar	9
Äldre historiska kartor	11
Undersökningsresultat	13
Delytor och arkeologiska objekt	13
Fynd	19
Analyser	19
Diskussion	21
Nivåförhållanden och konsekvenser för vägombyggnaden	21
Lämningarnas karaktär, datering och relation till omgivningen	22
Administrativa uppgifter	25
Referenser	25
Bilagor	28
Bilaga 1 Lämningslista	28
Bilaga 2 Schaktlista	29
Bilaga 3 Fyndlista	29
Bilaga 4 Osteologisk bedömning	30
Bilaga 5 ¹⁴ C-analys	31

Figur 1. Karta över Uppsala län med läget för förundersökningen i Gamla Uppsala markerad med röd cirkel.

Sammanfattning

Upplandsmuseets avdelning Arkeologi utförde under september 2018 en arkeologisk förundersökning inför omgestaltning av Groaplan i Gamla Uppsala. I denna ingick en omläggning av Ärnävägen vid den tidigare korsningen med järnvägen.

Syftet med förundersökningen var att få kunskap om förekomst av kulturlager och arkeologiska objekt, sett till karaktär, utbredning och omfattning. En mer specifik fråga var att få kunskap om i vilken mån de arkeologiska objekten och kulturlagren skulle komma att påverkas av en nivåsenkning av Ärnävägens korsning med den tidigare järnvägen.

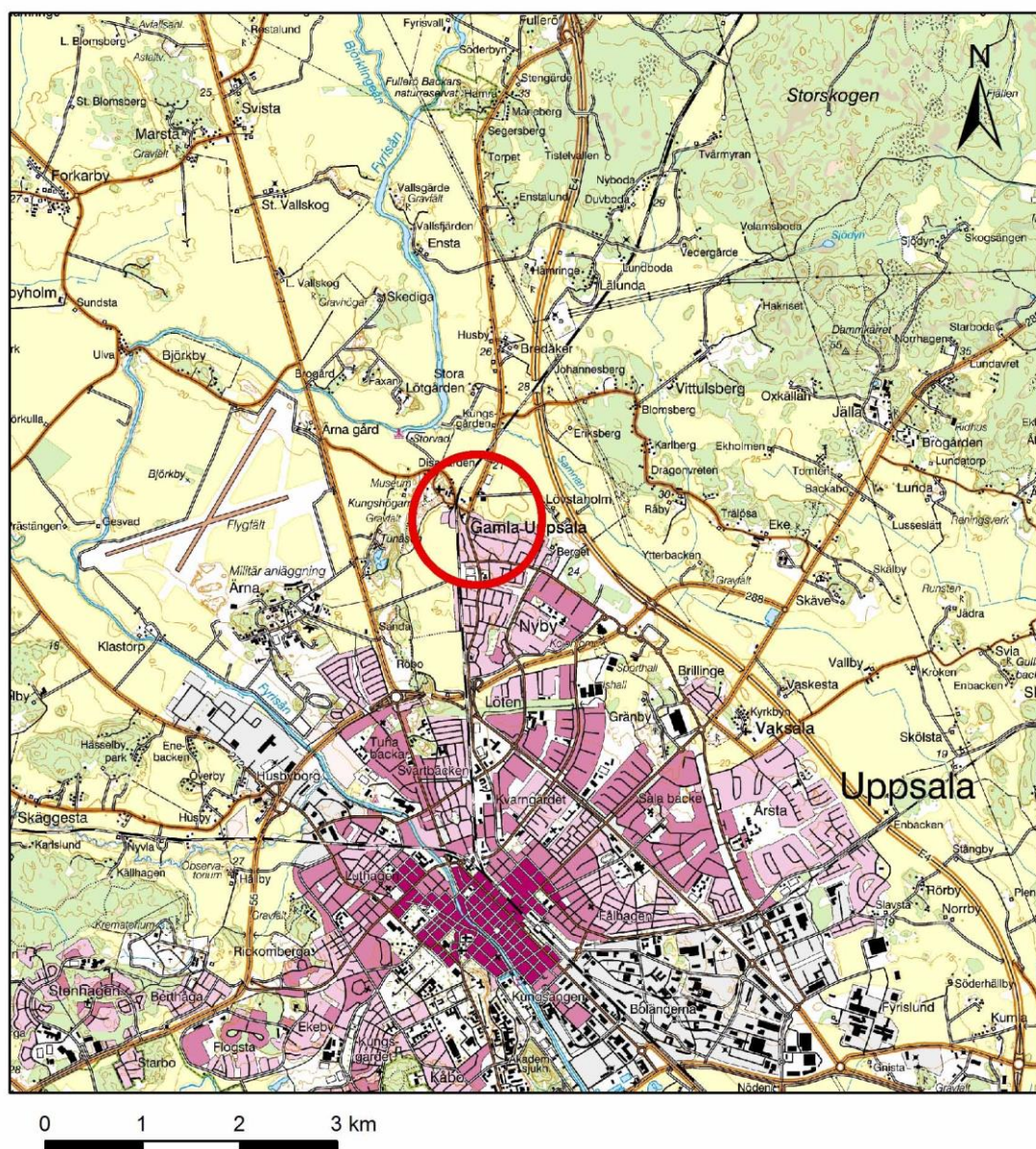
Förundersökningen berörde i praktiken tre mindre ytor kring den tidigare järnvägs korsningen. Inom samtliga ytor finns lämningar av förhistorisk karaktär, men i relativt begränsad omfattning. Främst utgjordes dessa av enstaka stolphål och nedgrävningar. Lämnarna bedöms dels kunna vara från yngre järnålder med tanke på den nära rumsliga anslutningen till tidigare undersökta boplatser vid Matsgården och Sivs väg. Därtill visar dateringar från två nedgrävningar verksamheter under övergången mellan vikingatid och tidig medeltid samt under senmedeltid. De ligger inom gårdstomter på kartor från 1600- och 1700-talet, vilket pekar på att de senare har rötter i medeltid. Till de yngre lämningarna hör också de som kan knytas till en äldre sträckning av Ärnävägen, vilken hade ett aningen sydligare läge innan järnvägen anlades.

Inledning

Upplandsmuseets avdelning Arkeologi gjorde under september 2018 en arkeologisk förundersökning inom fastigheten Gamla Uppsala 21:55 i Uppsala socken i Uppsala kommun. Förundersökningen utfördes inför omgestaltung av Groaplan och närmare bestämt omläggning av Änavägen vid den tidigare korsningen med järnvägen (figur 1, 2). Förundersökningen gjordes på uppdrag av Uppsala kommun och efter beslut av Länsstyrelsen i Uppsala län (lstn dnr 431-3339-17). Projektledare för Upplandsmuseet var Hans Göthberg.

Figur 2. Karta över Uppsala med Gamla Uppsala markerad med röd cirkel. Skala 1:75 000.

Bakgrund

Syfte, metod och genomförande

Syftet med förundersökningen var enligt länsstyrelsens förfrågningsunderlag att få kunskap om förekomst av kulturlager och arkeologiska objekt, sett till karaktär, utbredning och omfattning. Ett mer specifikt syfte var att få kunskap om arkeologiska lämningar skulle komma att påverkas av en nivå-sänkning av Ärnävägens korsning med den tidigare järnvägen. Där ingick att klargöra på vilken nivå som arkeologiska objekt påträffades. I enlighet med länsstyrelsens riktlinjer var grävning av arkeologiska objekt restriktivt.

Inom förundersökningen var huvudmomentet schaktgrävning med grävmaskin. Schakt, arkeologiska och topografiska objekt dokumenterades med GPS med nätverks-RTK för vidare bearbetning i Intrasis. Ett urval av de arkeologiska objekten som påträffades undersöktes. Vid schaktningen avsöktes ytan skiktvis med metalldetektor. Objektbeskrivningar gjordes på digital platta och fotodokumentation gjordes med digitalkamera.

Förundersökningsområdet storlek uppgick enligt förfrågningsunderlaget totalt till ca 1 050 m², fördelat på fyra delar på ömse sidor av Ärnävägen och den tidigare banvallen. I praktiken var storleken på de fyra delarna omkring 820 m², eftersom breda diken hade tagits upp på ömse sidor av den tidigare banvallen. En bortprioritering av den nordöstra delen gjordes då ytan var så pass liten, samt bevuxen med buskar och sly, att den inte bedömdes vara praktiskt möjlig att förundersöka.

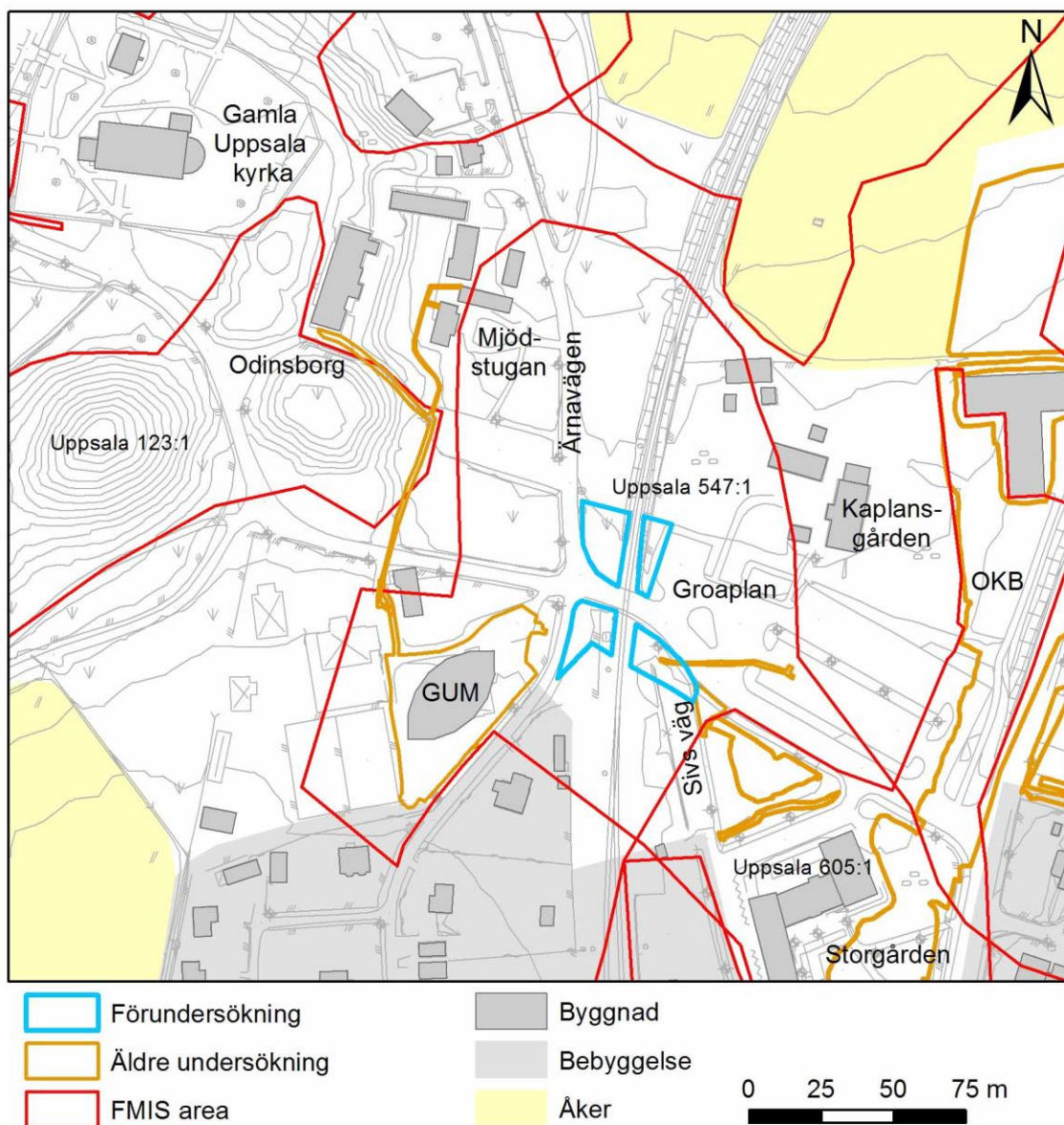
Topografi och fornlämningsmiljö

Förundersökningen berörde ytor som ligger i en svacka mellan Högåsen med Kungshögarna och höjdryggen öster om Vattholmavägen. I denna svacka löper Ärnävägen väster om den tidigare järnvägs korsningen. Ärnävägen ligger något högre på den västra sidan om järnvägs korsningen än på den östra sidan, vilket också avspeglar doseringen av järnvägs kurvan.

Förundersökningen berörde ytor som ligger inom den västra delen av bytomten för Gamla Uppsala by, Uppsala 587:1 (figur 3). Bytomten ligger väster om och ansluter enligt FMIS också till boplatsen Uppsala 605:1, men dessa lämningar har en större utbredning än vad som visas i FMIS (se Tidigare undersökningar).

Tidigare undersökningar

Väster om järnvägens tidigare sträckning vid *Matsgården* där Gamla Uppsala Museum (GUM) numera ligger, har boplatslämningar med främst grophus undersökts. Antalet stolphål var stort i undersökningsytans norra del, men inga stolphus kunde identifieras. Lämningarna har gett dateringar från perioden yngre romersk järnålder-vikingatid (Ljungkvist 2000).

Figur 3. Plan över Groaplan och dess omgivningar i Gamla Uppsala med fornlämningar i FMIS och äldre undersökningar. Skala 1:2 500.

Vid Mjödstugan nära Odinsborg har lämningar från folkvandringstid till äldre medeltid, samt efterreformatorisk tid påträffats (Nordberg & Seiler 2011).

Öster om järnvägens tidigare sträckning och vid anslutningen mellan Sivs väg och Ärnävågen har grophusbebyggelse från yngre järnålder undersökts (Hallgren 2001).

Vid *Storgården* längre åt sydöst har undersökningar 2012-2013 och 2015 påvisat spår av bebyggelse i form av stolphus, syllhus och grophus från folkvandringstid fram till 1800-tal. Noterbart är att hus med grävda stolphål har varit vanliga även under medeltid. Hus på syll har varit ovanliga, förutom under tiden efter 1600-talet. Förutom hus identifierades även aktivitetsytor, bl.a. för avfallsdeponering, samt brunnar (Göthberg & Sundkvist 2018; Beronius Jörpeland & Bergman 2018; Seiler 2016).

Inom *Groaplan* har några schaktningsövervakningar gjorts i dess västra del och en undersökning i den östra delen. I den sydvästra delen, i Ärnävågen, har en schaktningsövervakning visat att det finns stolphål under uppemot 0,35 m tjocka

kulturlager. De överlagrades av sentida uppfyllningar som var 0,3-0,5 m tjocka. Därtill övervakades en tryckgrop inom den sydöstra av de nu aktuella förundersökningsytorna. Denna yta beskrevs som tom på äldre lämningar och kraftigt omrörd av sentida aktiviteter (Ljungkvist 2000 s. 111f).

Övervakningar i den västra och mellersta delen av Groaplan har visat att denna är uppfylld i samband med att parkeringsplatsen anlades (Ljungkvist 2000 s. 112; Hallgren 2001). De uppfyllda massorna var 0,75-1,0 m tjocka. Under detta fanns på enstaka platser ett äldre 0,1-0,2 m tjockt matjordslager med inblandning av glas och efterreformatorisk keramik. Under detta fanns kulturjordsblandad mjåla med sotstänk och tegelflis (Roslund 1996 s. 11ff).

Den östra delen av Groaplan har berörts av undersökningen för Ostkustbanan (OKB). Där var de uppfyllda lagren uppemot 2 m tjocka. Därunder fanns arkeologiska objekt som stolphål, nedgrävningar och kulturlager. Minst ett grophus och fyra stolphus identifierades. Dateringar ligger i perioden vendeltid till tidig medeltid (Heimer & Wikborg 2013 s. 52ff).

De ytor som nu berördes av förundersökningen ligger därmed i ett område där lämningar från både äldre järnålder, yngre järnålder, medeltid och nyare tid är kända från tidigare undersökningar. Dessa lämningar utgörs av bebyggelse i form av stolphus, syllhus och grophus, brunnar samt aktivitetsytor av olika slag. Allmänt har sådana lämningar i anslutning till den tidigare järnvägssträckningen dokumenterats söder om Ärnävägen. Situationen är den motsatta norr om Ärnävägen, inklusive Groaplan, eftersom enbart enstaka undersökningar har skett där.

Äldre historiska kartor

Det berörda området har legat inom den östra delen av Gamla Uppsala by, vilken ibland har benämnts Kyrkbyn eller Storbyn (Rahmqvist 1986; Hallgren 2018). Över denna del av byn finns lantmäterikartor från 1600-talet och framåt i tid. Kartorna från 1600-talet visar enbart symboler för gårdslägen, av vilket framgår att det fanns gårdar både norr, söder och väster om förundersökningsområdet. En jämförelse med en karta från 1701, egentligen 1763, visar att Ärnävägens föregångare korsade de norra delarna av de sydöstra och sydvästra förundersökningsytorna. Ytan söder därom utgjordes av grästäppa och gårdstomt. Det sistnämnda gällde även den nordvästra förundersökningsytan (Hallgren 2018 figur 11).

En likartad disponering visar även kartan över storskiftet från 1792 (figur 4). Kartan för laga skiftet från 1856, visade även enskilda hus och redovisade att det fanns gårdsbebyggelse såväl söder och norr om förundersökningsområdet.

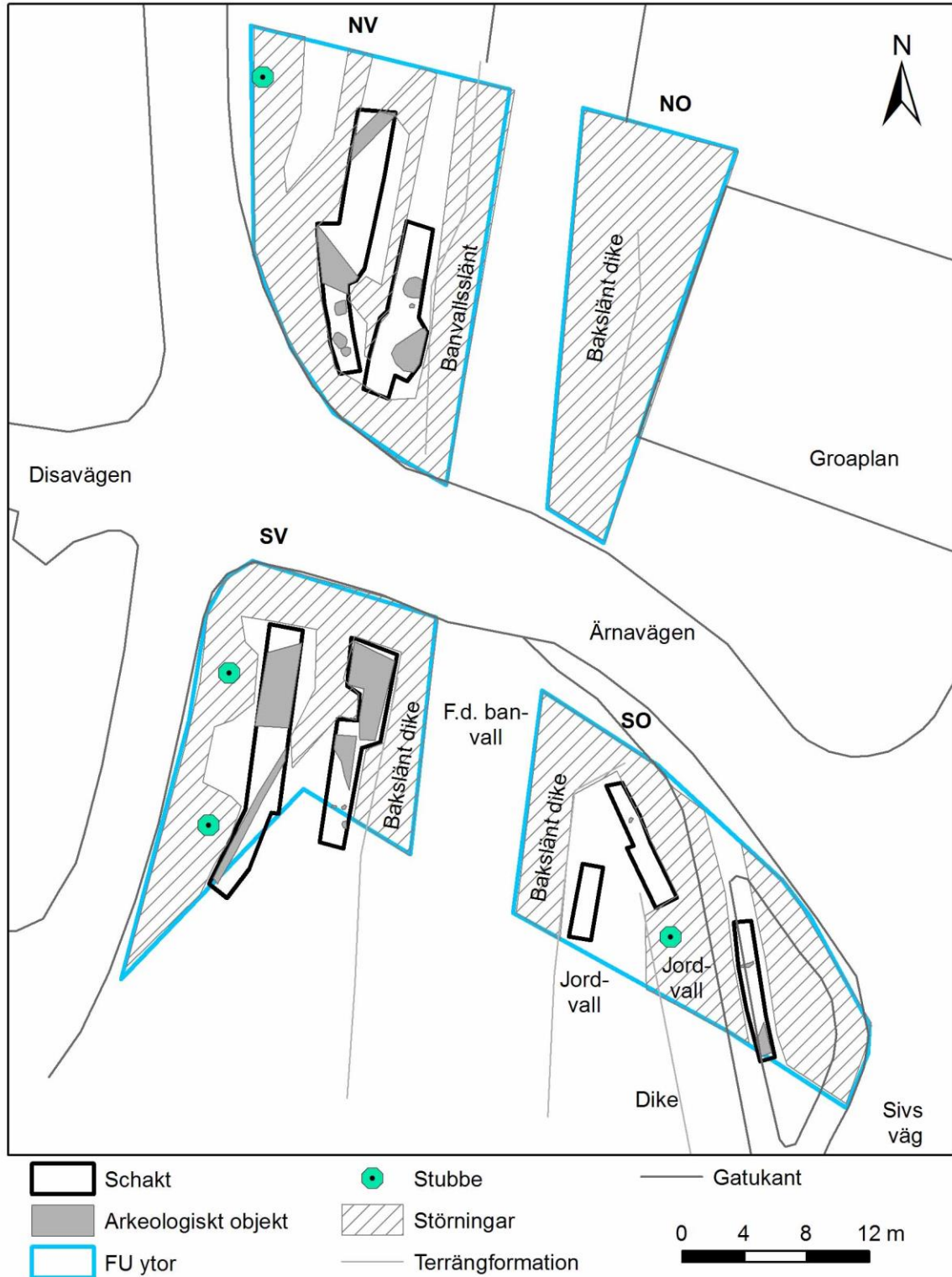
0 10 20 30 m

Figur 4. En jämförelse mellan förundersökningsområdet och schakten med storskifteskarta från 1792 över Gamla Uppsala by (se Referenser, Lantmäteriakter) visar att förundersökningsområdet delvis berörde den äldre sträckningen av Ärnävägens föregångare. Efter den nu planerade ombyggnaden kommer därför Ärnävägen delvis att återgå till en äldre dragning. På kartan står E, F, G och H för olika gårdars tomter inom byn, medan 1 står för Hustomter. Skala 1:1 000.

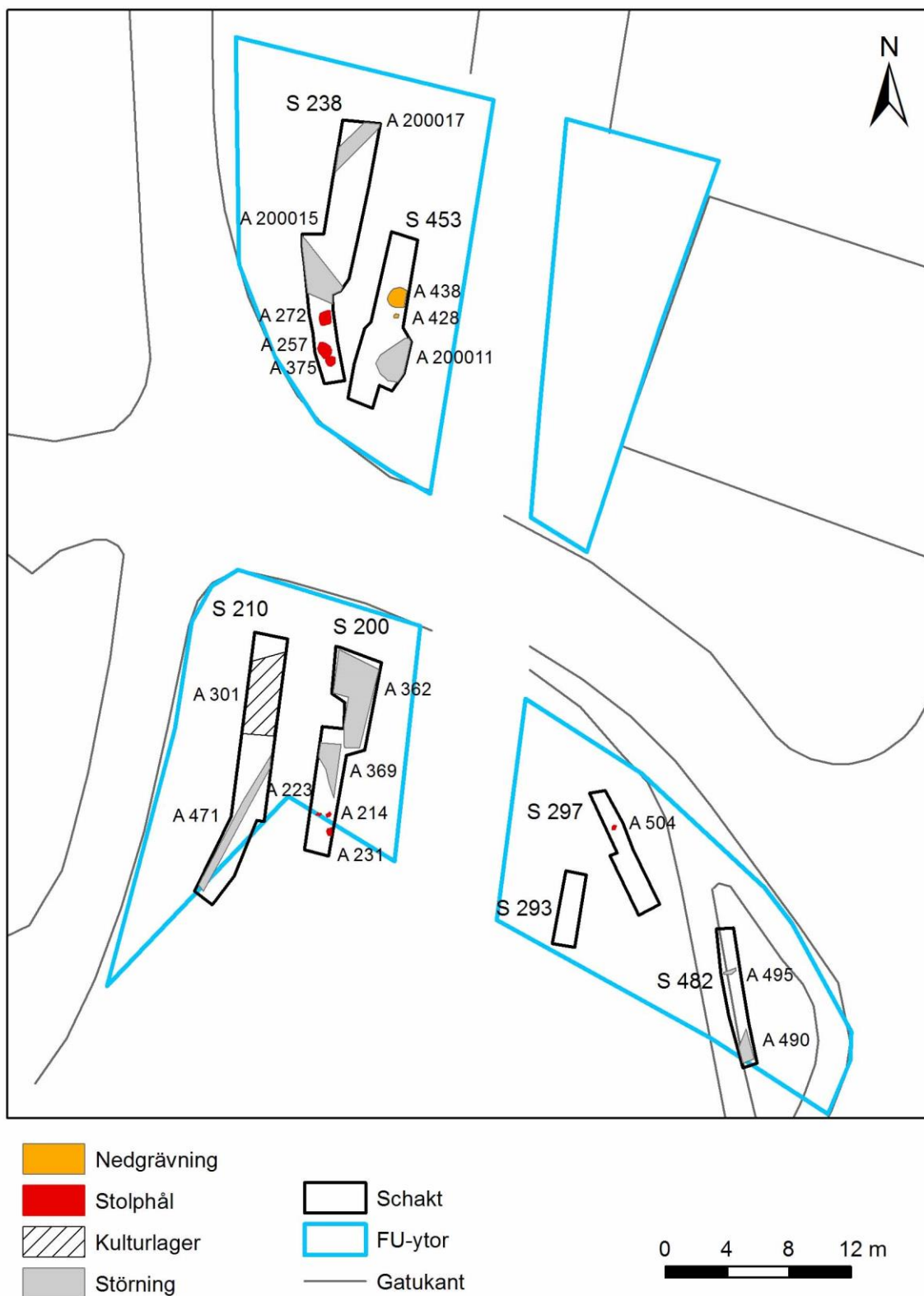
Undersökningsresultat

Delytor och arkeologiska objekt

Figur 5. Plan över arkeologiska och topografiska företeelser i anslutning till förundersökningsytorna, samt störningar av olika slag inom dessa. Skala 1:400.

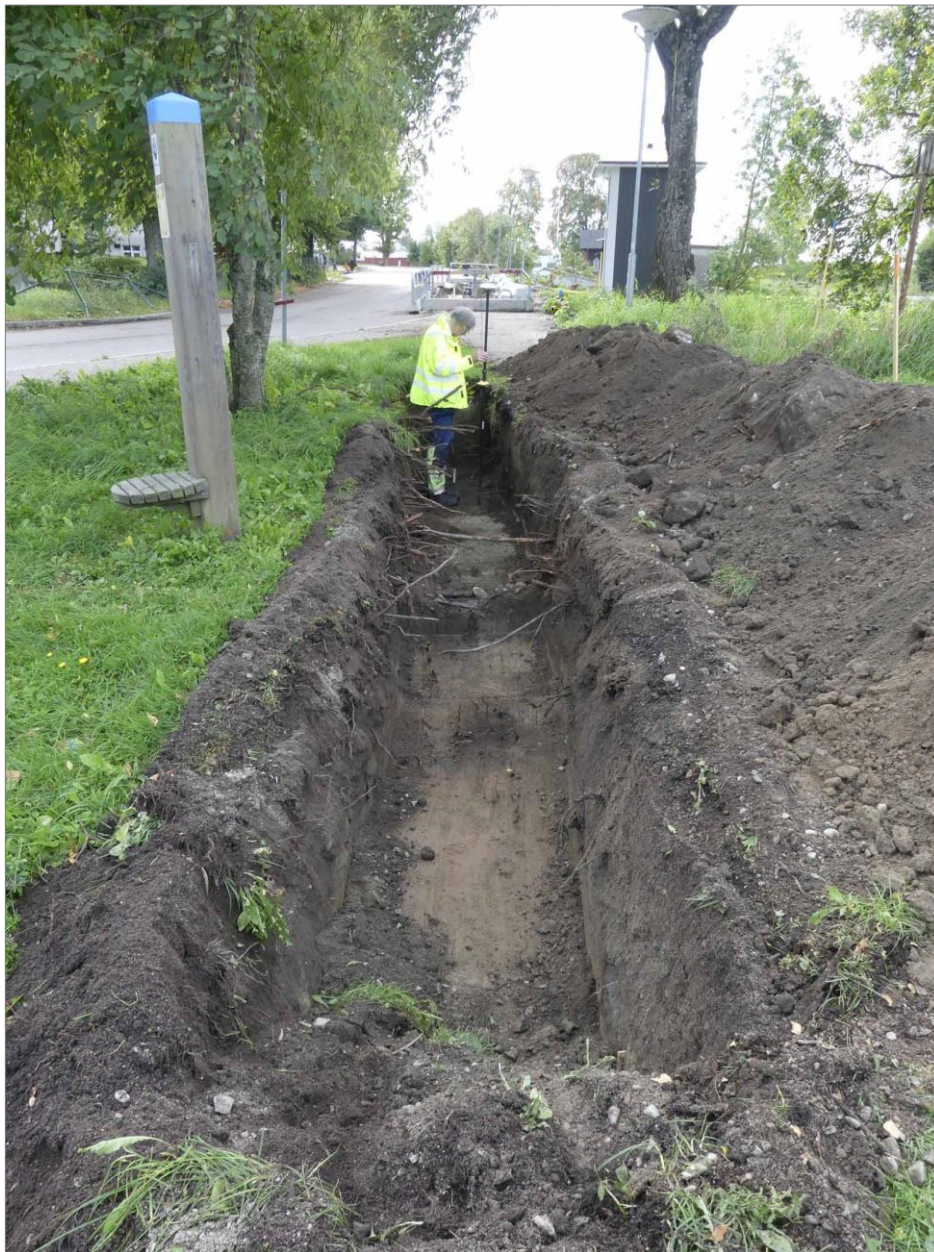

Figur 6. Plan över arkeologiska objekt inom förundersökningsytorna. Skala 1:400.

De fyra delytorna var något mindre än vad som angivits i underlaget, eftersom breda diken hade grävts på ömse sidor av den tidigare banvallen. Delytorna utgjordes av impedimentmark, varav den nordvästra ytan utgjordes av gräsbevuxen mark i sluttning

(figur 5). Inom den sydvästra ytan fanns upplagda högar med jord och grus. Inom den sydöstra ytan fanns ett dike och två upplagda vallar. Slutligen utgjordes den nordöstra ytan av en smal remsa bevuxen med buskar och sly mellan banvallen och Groaplan. Dessa företeelser kom tillsammans med befintliga och äldre ledningsdragningar att styra vilka ytor som var möjliga att förundersökas. Eftersom den nordöstra delytan var reducerad till en smal remsa där det också fanns ledningar kom inga schakt att grävas där. Inom de tre andra delytorna grävdes sju schakt. De var 5-18 m långa, 1,1-3,2 m breda, 0,6-1,0 m djupa och hade en sammanlagd yta om 155 m². Utöver de grävda schakten övervakades också fräsning av tio stubbar inom och i nära anslutning till förundersökningsytorna. Fräsningen visade sig enbart vara ytlig och berörde inte äldre lämningar.

Figur 7. Flera schakt grävdes relativt djupt innan lämningar eller naturligt avsatta lager påträffades. I detta fall ses schakt 482 inom den sydöstra delytan. Foto mot S.

Inom den *sydöstra delytan* grävdes tre schakt (figur 5 och 6). I dessa påträffades naturligt avsatta lager på relativt stort djup (figur 7). I schakt 293 bestod fyllningen av en sekvens med sand- och gruslager, som troligen kan knytas till den tidigare sträckningen av Ärnävägen (figur 8). I övrigt påträffades ett mindre stolphål A504 i schakt 297 (figur 9), samt diket A495 och ledningsschaktet A490 i schakt 482.

Figur 8. Sandlager efter äldre väg i kanten av schakt 293. Foto mot V. Hans Göthberg, Upplandsmuseet.

Figur 9. Stolphålet A504 i schakt 297. Foto mot N.

Inom den **sydvästra delytan** grävdes två schakt (figur 6). I schakt 200 upptogs störningarna A362 och A369 en stor del av ytan, däribland ett äldre kabelschakt. I den södra änden av schaktet fanns dock tre stolphål, A214, A223 och A231 (figur 10). I stolphålen fanns inslag av djurben. Stolphålen bör tillhöra bopplatsen vid GUM/Matsgården.

I schakt 210 fanns en sekvens av lager med grus och lera, vilka bör kunna kopplas till den äldre sträckningen av Ärnävägen. Under dessa lager fanns ett kulturlager A301 med inslag av tegel. Eftersom denna del av gårdstomten användes som gårdstappa enligt en karta från 1700-talet är lagret snarast ett brukningslager. I schakt 210 fanns även ett äldre kabelschakt.

Figur 10. Sektion av stolphål A214 i schakt 200. Foto mot S.

Inom den **nordvästra delytan** grävdes två schakt (figur 6). I det ena schaktet, 238, fanns kraftiga uppfyllningslager, som att döma av förekomsten av en bit av en plastpåse var sentida.

I botten av schaktet fanns tre stolphål, varav A272 var från historisk tid att döma av inslag av tegel (figur 11). De två andra A257 och A375 kan vara förhistoriska och innehöll obränt respektive bränt trä efter stolpen.

I det andra schaktet, 453, fanns två nedgrävningar. I A428 fanns kol, sot och en ringa mängd brända ben (figur 12). Den andra nedgrävningen A438 var betydligt större, men relativt grund och innehöll ett hästkranium.

Figur 11. Stolphålet A272 i schakt 238 innehöll förutom stenar även tegelsten, varför det är från historisk tid. Foto mot Ö.

Figur 12. Nedgrävningen A428 i schakt 453 innehöll kol, sot och brända ben. Foto mot N.

Figur 13. Ett hästkranium (F2) fanns i nedgrävningen A438. Foto mot S.

Fynd

I några arkeologiska objekt i de sydvästra och nordvästra delytorna fanns obrända djurben. I nedgrävningen A438 påträffades ett kranium av häst och då utan underkäke – F2 (figur 13). Att döma av slitaget på tänderna har dess ålder av Emma Sjöling, SAU, bedömts vara 14-17 år (Bilaga 4). Generellt sett var de obrända benen väl bevarade. Med undantag för hästkraniet fick de obrända benen kvarligga i de arkeologiska objekten. Därtill påträffades i nedgrävningen A428 i schakt 453 en mindre förekomst av brända ben (F 1), som var för fragmenterade för att kunna artbestämmas.

En undersökning med metalldetektor i de delar av de grävda schakten som inte innehöll påtagliga sentida störningar visade enbart sentida inslag som wire och spikar.

Analyser

Ett prov genomgick *vedartsanalys* av Erik Danielsson/VEDLAB (Danielsson 2018). Syftet med vedartsanalysen var primärt att bestämma egenåldern för olika fragment av träkol, samt om de representerade en eller flera träarter. Provet från nedgrävningen A428 bestod av träkol av björk, gran, hassel och tall. Fragment av hassel valdes för ^{14}C -analys.

Två prover har ^{14}C -analyserats vid Ångströmlaboratoriet, Uppsala universitet (Fig. 14, Bilaga 6). De härstammar från nedgrävningarna A428 och 438 inom den nordvästra delytan. Från den förra analyserades träkol av hassel och från den senare en tand från en häst.

Dateringarna av de två proverna ligger i senmedeltid respektive yngsta vikingatid-tidigmedeltid.

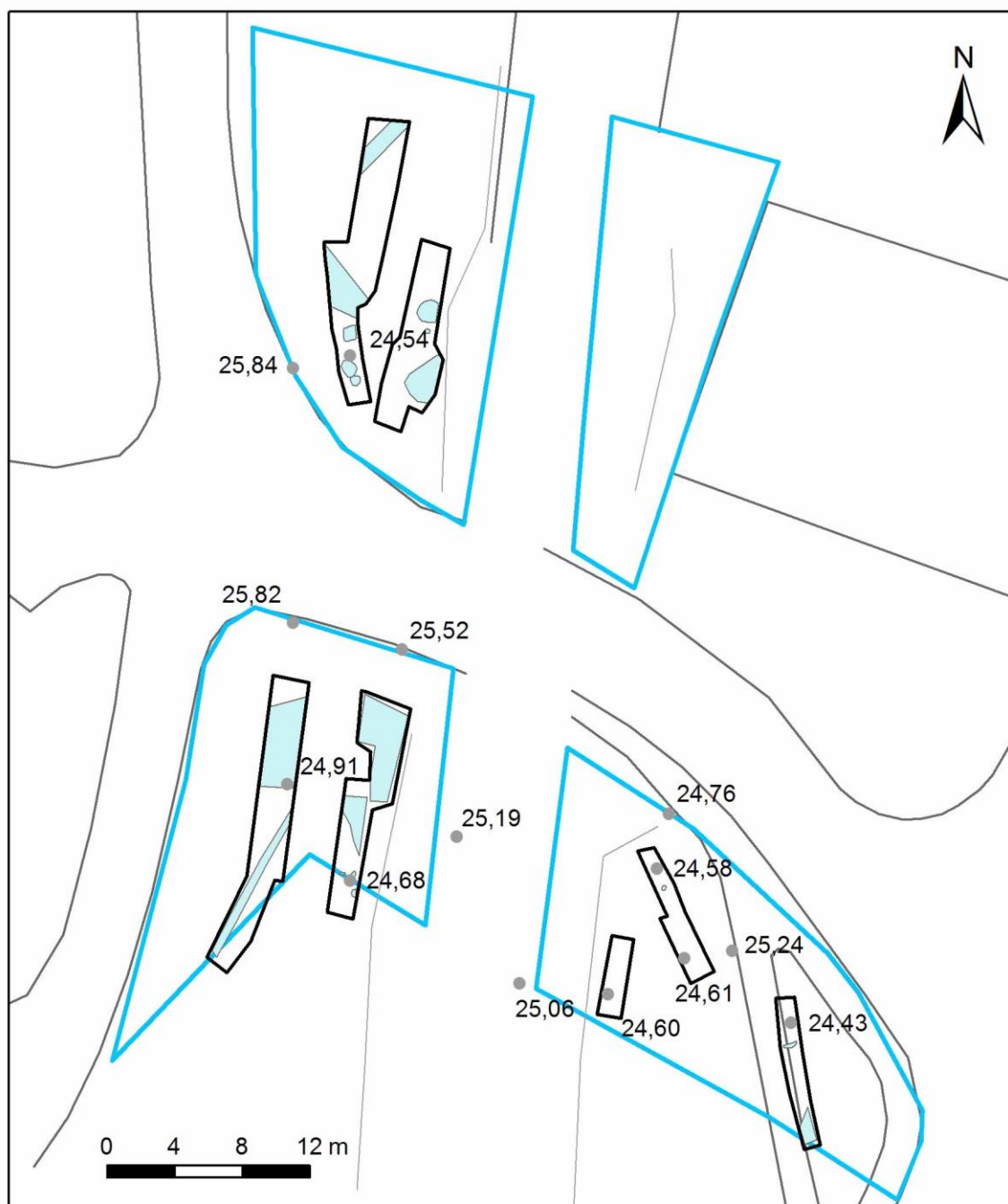
Lab-nr	Ark obj	Material	^{14}C -datering	1 σ kal	2 σ kal
Ua-60770	A428	Ved/Hassel	494 $\pm$ 30	1415-1439 AD	1400-1450 AD
Ua-60771	A438	Tand	980 $\pm$ 31	1018-1046 AD 1092-1121 AD 1140-1148 AD	993-1058 AD 1067-1154 AD

Figur 14. Tabell med kalibrerade ^{14}C -värden. Kalibrering efter OxCal v4.3.2.

Diskussion

Nivåförhållanden och konsekvenser för vägombbyggnaden

En av de frågor som skulle klarläggas vid förundersökningen var på vilket djup som anläggningar påträffades jämfört med Ärnävägen. Detta inför den planerade sänkningen av vägen och vilka konsekvenser detta medför för arkeologins del.

Figur 15. Plan som visar höjdnivåer på naturliga avlagringar eller arkeologiska lämningar i schakten samt nivåer på gata eller gångbanor. Skala 1:400.

Inom den **nordvästra delytan** påträffades arkeologiska objekt av äldre karaktär på 1,3 m djup under asfaltytan på Ärnävägen (figur 14). Särskilt i den västra delen av ytan var uppfyllningarna tjocka, men fanns knappast alls i den östra delen. Uppfyllningarna har därför med stor sannolikhet samband med en höjning av Ärnävägens nivå.

Inom den **sydvästra delytan** fanns arkeologiska objekt av äldre karaktär 0,8-0,9 m djupare än asfaltytan på Ärnävägen. De mest påtagliga lämningarna var en grupp stolphål som låg i delytans södra kant. I synnerhet i den norra delen av delytan fanns påtagliga uppfyllda partier.

Inom den **sydöstra delytan** fanns ett arkeologiskt objekt av äldre karaktär. Det var ett stolphål som låg i delytans norra del och knappt 0,2 m under markytan i den södra kanten av Ärnävägen. Emellertid ligger det partiet av Ärnävägen i botten av en svacka, något mer än 1 m lägre än vägpartiet väster om den tidigare banvallen. I den östra kanten av ytan har lämningar påträffats vid en tidigare undersökning på 0,3-0,5 m djup (Ljungkvist 2000 s. 111f).

De påträffade lämningarna får vissa konsekvenser för planerna på ombyggnaden av Ärnävägen. Inom och i anslutning till den **nordvästra delytan** ska Ärnävägen sänkas uppemot 1,0 m. Nivåskillnaden är 1,3 m mellan asfalten och de arkeologiska objekten i schakten. Lämningarna bedöms därför inte beröras av dessa markarbeten. Inom den nordvästra ytans östra del, som inte berörs av vägsänkningen, planeras också arbeten. Dessa markarbeten innebär att grässvålen tas bort och ny jord påförs. Arbetet bedöms som ytligt markgrepp och kommer troligen inte skada arkeologiska objekt.

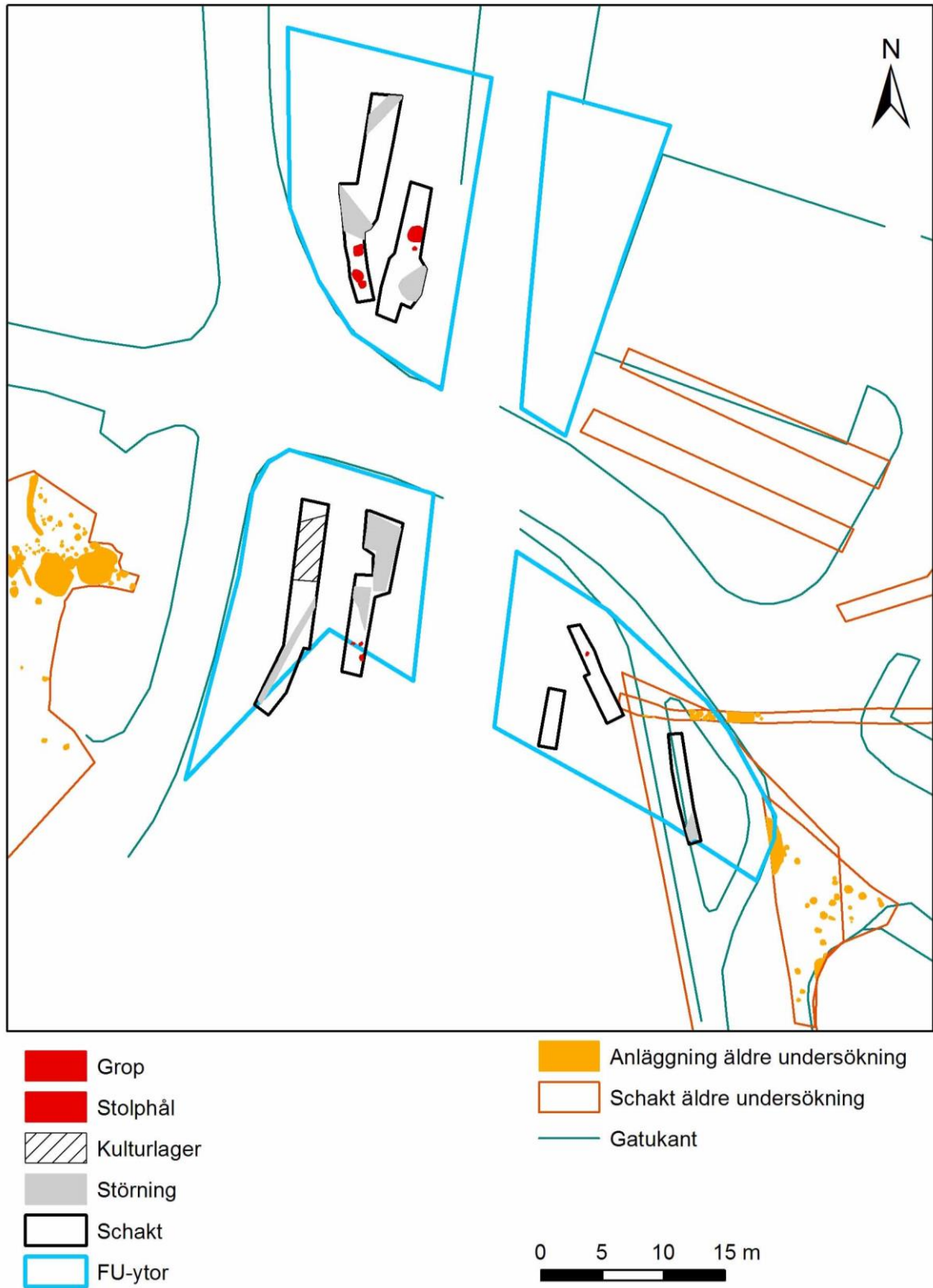
Inom och i anslutning till den **sydvästra delytan** ska Ärnävägen också sänkas. Större delen av ytan består av uppfyllda massor och sentida störningar. De enda äldre lämningarna ligger vid ytans södra kant. Markarbetena bedöms därför inte påverka äldre lämningar.

Inom den **sydöstra ytan** finns främst uppfyllda massor. Arkeologiska objekt har påträffats vid ett tidigare tillfälle vid ytans östra kant. Dessa påträffades i ett parti som inte kommer att påverkas av markarbeten för vägsänkningen. Inom delytans västra och mellersta del bedöms inte markarbeten beröra några äldre lämningar.

Lämningarnas karaktär, datering och relation till omgivningen

Att schakten var relativt små inom de tre delytorna komplicerar tolkningen av lämningarnas sammanhang. Lämningarna av äldre karaktär utgjordes av stolphål och nedgrävningar, medan härदार inte påträffades. Några av stolphålen kan till sin storlek och karaktär ha ingått i eventuella stolphus, vilkas utsträckning och orientering inte kunde bestämmas. I sammanhanget kan nämnas att stolphus inte heller kunde identifieras vid GUM. Inom de tre delytorna var det också noterbart att inga gropus identifierades, i motsats till vid GUM, i Sivs väg och vid Storgården. Generellt bör närheten till de tidigare påvisade lämningarna vid Matsgården (GUM) och vid Sivs väg innebära dateringar till yngre järnålder (Ljungkvist 2000; Hallgren 2001; Lindkvist 2018).

De lokaliserade lämningarna inom de tre delytorna kan också jämföras rumsligt till kända lämningar i den närmaste omgivningen. Inom den **sydöstra delytan** fanns enbart en lämning av trolig äldre karaktär i form av ett stolphål (figur 15). Rumsligt sett bör den ha anknytning till de lämningar som påträffats under Ärnävägen och i östra kanten av Sivs väg (Ljungkvist 2000 s. 111f; Hallgren 2001).

Figur 16. Plan över arkeologiska lämningar i schakten jämfört med äldre undersökningar i deras nära anslutning. Skala 1:500.

På ett motsvarande sätt bör stolphålen i den södra kanten av den *sydvästra delytan* kunna ses i samband med boplatsen på platsen för GUM (Ljungkvist 2000). Stolphålen kan utifrån storlek och karaktär ha ingått i stolphus.

Inom den *nordvästra ytan* fanns stolphål och nedgrävning av äldre karaktär. De närmast kända lämningarna från järnålder finns vid GUM och Odinsborg. Stolphålen kan utifrån sin påtagliga storlek och att de innehöll bränt och obränt trä ha kunnat ingått i stolphus. Nedgrävningen med ett hästkranium har motsvarigheter från yngre järnålder inom de ytor som undersökts för OKB, bland annat i gropus. Sådana depositioner av djurkäkar och -kranier har setts i rituella sammanhang (Seiler & Magnell 2018 s. 190f). Möjligen kan hästkraniet i den nordvästra delytan ses i ett sådant sammanhang. Dateringen till yngsta vikingatid och tidig medeltid är dock något avvikande eftersom den är något yngre än de andra. Möjligen kan den ses som tecken på att yttringar med förkristen innebörd har fortsatt in i äldre medeltid. Eftersom kristna yttringar i form av exempelvis runstenar från denna tid finns i Gamla Uppsala har yttringar med olika religiös innebörd existerat samtidigt.

Inom samma yta fanns även yngre lämningar, däribland ett stort stolphål med tegel i fyllningen, vilket troligen kan knytas till ett gårdsläge enligt kartor från 1600-talet och framåt. Därtill fanns en nedgrävning med kol, sot och brända ben. Benen var kraftigt fragmenterade och har inte kunnat artbestämmas. En ¹⁴C-datering av träkol ligger i 1400-tal. Troligen ska benen ses som avfall som bränts, möjligen som förberedelse för att användas vid smide. Stolphålet och nedgrävningen samt nedgrävningen med hästkäken bör ses mot bakgrund av att de ligger inom en av gårdstomterna (H) enligt kartan från 1792 (se fig. 4). Att kartornas gårdstomter ofta haft bebyggelse med rötter i yngre järnålder konstaterades vid OKB (Beronius Jörpeland 2018 s. 96f).

Ett annat exempel fanns inom den *sydvästra delytan* där ett kulturlager hade inslag av tegel. Det kan vara ett brukslager från odling i anslutning till gårdarna, t.ex. trädgårdstäppa. Till de yngre lämningarna hör också de sekvenser av gruslager inom de sydvästra och sydöstra delytorna. Dessa lager kan med stor sannolikhet knytas till Ärnävägens föregångare från 1700- och 1800-talet.

Jämförs sträckningen för Ärnäva och Sivs väg enligt de äldre kartorna, med de äldre lämningarna inom de tre delytorna verkar dessa i hög grad inte sammanfalla. En möjlig förklaring är att vägen har rötter i järnålder och funnits samtidigt med boplatserna. Motsvarigheter är boplatser från övergången mellan äldre och yngre järnålder, som låg i anslutning till en äldre väg, har identifierats vid undersökningarna för OKB mellan GUSK och Gamla Uppsala skola, samt vid Solhem norr om Samnan (Göthberg m. fl. 2015a s. 46ff; Göthberg m.fl. 2015b s. 41ff).

Administrativa uppgifter

Plats: Gamla Uppsala 21:55, Groaplan, Uppsala socken, Uppsala kommun, Uppsala län.
Fornlämning: 586:1, 547:1.
Fornlämningstyp: Bytomt, boplats.
Typ av undersökning: Arkeologisk förundersökning
Orsak till undersökning: Ombyggnad av gata.
Uppdragsgivare: Uppsala kommun, Stadsbyggnadsförvaltningen.
Fältarbetsperiod: 2018-09-13 – 2018-09-18
Upplandsmuseets projektledare: Hans Göthberg
Upplandsmuseets personal: Robin Lucas
Upplandsmuseets diarienummer: Ar 579-2018.
Upplandsmuseets projektnummer: 8691
Länsstyrelsens diarienummer och beslutsdatum: 431-3339-17 (2018-09-07).
Dokumentationsmaterial: Förvaras i Upplandsmuseets arkiv.
Fynd: 1 fyndpost. Förvaras i Upplandsmuseets magasin i väntan på fyndfördelning.

Referenser

Lantmäteriakter

Lantmäteristyrelsens arkiv

Gamla Uppsala socken

Gamla Uppsala by

Geometrisk avmätning 1640-41 B22-25:A5:78

Storskifte 1792 B22-28:7

Laga skifte 1856 B22-28:13

Lantmäterimyndigheten i Uppsalas arkiv

Gamla Uppsala socken

Gamla Uppsala by

Arealavmätning 1701(1763) 03-GAM-17

Litteratur

- Beronius Jörpeland, Lena & Bergman, Jonas. 2018. Gamla Uppsala by – gårdarna under medeltiden. I: Beronius Jörpeland, Lena, Göthberg, Hans, Seiler, Anton & Wikborg, Jonas (red.). at Upsalum – människor och landskapande. Utbyggnad av Ostkustbanan genom Gamla Uppsala. Arkeologerna Statens Historiska Museer. Rapport 2017:1_1. Stockholm.
- Danielsson, Erik. 2018. Vedartsanalys på material från Uppland, Uppsala 605:1 och Norrby. Vedlab rapport 18109.
- Göthberg, Hans & Sundkvist, Anneli. 2018. Järnålderns gårdsmiljöer – tradition och förändring under tusen år. I: Beronius Jörpeland, Lena, Göthberg, Hans, Seiler, Anton & Wikborg, Jonas (red.). at Upsalum – människor och landskapande. Utbyggnad av Ostkustbanan genom Gamla Uppsala. Arkeologerna Statens Historiska Museer. Rapport 2017:1_1. Stockholm.
- Göthberg, Hans, Lindkvist, Ann, Lucas, Robin & Wikborg, Jonas. 2015a. Vattholmavägen norra. I: Gamla Uppsala – årsredogörelse 2013. Utbyggnad av Ostkustbanan genom Gamla Uppsala. Statens Historiska Museer. Arkeologiska uppdragsverksamheten. Rapport 2015:28. Arkeologisk undersökning.
- Göthberg, Hans, Lucas, Malin & Lucas, Robin. 2015b. Solhem: I: Gamla Uppsala – årsredogörelse 2013. Utbyggnad av Ostkustbanan genom Gamla Uppsala. Statens Historiska Museer. Arkeologiska uppdragsverksamheten. Rapport 2015:28. Arkeologisk undersökning.
- Hallgren, Anna-Lena. 2001. Groaplan samt väster om Storgården i Gamla Uppsala. SAU Rapport 2001:2. Uppsala.
- Hallgren, Karin. 2018. Ett hävdad landskap. I: Ljungkvist, J. & Ekblom, A. (red.). Framtidens Naturvärden i kulturmiljöer – fallstudie Gamla Uppsala. Institutionen för arkeologi och antik historia. Uppsala universitet.
- Heimer, Olle & Wikborg, Jonas. 2013. ”GUSK”. I: Beronius Jörpeland, L. (red.). Gamla Uppsala – årsredogörelse 2012. Utbyggnad av Ostkustbanan genom Gamla Uppsala. Riksantikvarieämbetet, UV Rapport 2013:78 Arkeologisk undersökning.
- Lindkvist, Ann. 2018. Under ytan – grophus och centralitet. I: Beronius Jörpeland, Lena, Göthberg, Hans, Seiler, Anton & Wikborg, Jonas (red.). at Upsalum – människor och landskapande. Utbyggnad av Ostkustbanan genom Gamla Uppsala. Arkeologerna Statens Historiska Museer. Rapport 2017:1_1. Stockholm.
- Ljungkvist, John. (red.). 2000. I maktens närhet. Två boplatsundersökningar i Gamla Uppsala. Raä 285, Norra Gärdet, Raä 547 Matsgården, Gamla Uppsala socken, Uppland. SAU skrifter nr 1. Uppsala.
- Nordberg, Andreas & Seiler, Anton. 2011. Schaktövervakning mellan Gamla Uppsala Museum, Mjödstugan och Odinsborg. Riksantikvarieämbetet. UV Mitt, PM.
- Rahmqvist, Sigurd. 1986. Gamla Uppsala by – Upplands största. I: Cnattingius, Nanna & Nevéus, Torgny (red.) Från Östra Aros till Uppsala. En samling uppsatser kring det medeltida Uppsala. Uppsala stads historia VII. Uppsala.
- Roslund, Ylva. 1996. Gamla Uppsala. Arkeologisk förundersökning. Riksantikvarieämbetet, UV Uppsala Rapport 1996:29. Uppsala.

- Seiler, Anton. 2016. Yngre järnålder och medeltid vid Storgården – stolphus, grophus och avfallsgropar. Arkeologerna. Statens Historiska Museer. Rapport 2106:64. Stockholm.
- Seiler, Anton & Magnell, Ola. 2018. Til års ok friðar – gårdsnära rituella depositioner. I: Beronius Jörpeland, Lena, Göthberg, Hans, Seiler, Anton & Wikborg, Jonas (red.). at Upsalum – människor och landskapande. Utbyggnad av Ostkustbanan genom Gamla Uppsala. Arkeologerna Statens Historiska Museer. Rapport 2017:1_1. Stockholm.

Fornsök. FMIS. Riksantikvarieämbetets digitala fornlämningsregister.

Bilagor

Bilaga 1 Lämningslista

Id	Schakt	Typ	Mått i m	Djup i m	Anmärkning
214	200	Stolphål	0,35x0,35	0,27	Djurben
223	200	Stolphål	0,3x0,28	–	–
231	200	Stolphål	0,45x0,35	–	Djurben
257	238	Stolphål	0,9x0,85	–	Obränt trä i ytan-stolpe?
272	238	Stolphål	1,05x0,85	0,66	Tegel som stolpskoning.
301	210	Kulturlager	5,5x2,2	+0,15	Inslag av enstaka djurben, tegel.
362	200	Störning	6x2,7	–	Flera kabelschakt.
369	200	Störning	4x1,5	–	Silt, tegel.
375	238	Stolphål	0,65x0,58	–	Bränd stolpe i Ö kanten. Skär A257.
428	453	Nedgrävning	0,34x0,3	0,10	Kol, sot och brända ben.
438	453	Nedgrävning	1,1x0,9	0,15	Hästkäke.
471	210	Störning	9,5x0,5	–	Kabelschakt
490	482	Störning	2,3x1,0	–	Ledningsschakt
495	482	Störning	0,9x0,15- 0,25	–	Dike
504	297	Stolphål	0,28x0,28	0,14	–
200011	453	Störning	2,7x2,0	–	Grop för förankring av stag.
200017	238	Störning	4x0,9	–	Ledningsschakt
200020	238	Störning	4x1,5-2,0	–	Ledningsschakt

Bilaga 2 Schaktlista

Id	Yta i m ²	Längd i m	Bredd i m	Djup i m	Underlag	Fyllning
200	28	13	1,6-3,2	0,8	Siltig sand	Fyll av flera lager grus & lera, 0,5 m tj.
210	36	18	1,6-2,2	0,6	Siltig sand	Vägfyllning av minst 6 lager grus eller lera, 0,3 m tj. Därunder brukningslager (A301).
238	37	17	1,5-2,4	0,8	Siltig sand	Fyll av minst 5 lager grus & lera, 0,6 m tj.
293	7	5	1,6	0,8	Silt	Fyll av minst 8 lager sättsand & grus, 0,6 m tj.
297	11	8	1,2-1,5	0,65	Lera	Fyll av matjord, 0,45 m tj.
453	26	11	1,8-3,2	0,6	Sand	Matjord, 0,2-0,3 m tj.
482	10	9	1,1	1,0	Sand	Påförda massor 0,7 m tj.

Bilaga 3 Fyndlista

Fnr	Material	Sakord	Vikt	Anmärkning
1	Brända ben	Avfall	2 g	I A428
2	Obrända ben	Avfall	1057 g	I A438

Bilaga 4 Osteologisk bedömning

Emma Sjöling, Societas Archeologica Upsaliensis, SAU

Gamla Uppsala, f d järnvägsövergången

Hästkranium (bedömning av Emma Sjöling, SAU, 20190115)

Framtänderna (incisiverna) i överkäken har ett tandslitage som stämmer väl överens med en häst som är ca 14-17 år gammal.

Referenser

- Habermehl, K.-H. 1975.: Die Altersbestimmung bei Haus- und Labortieren. Berlin : Parey.
- Salomon, F.-V. Zähne. 2004. I: Franz-Viktor Salomon, Hans Geyer, Uwe Gille (red.): *Anatomie für die Tiermedizin*. Enke, Stuttgart. 251–264.
- Sisson S. 1975. Equine digestive system. I: Getty R, red. *Sisson and Grossman's The Anatomy of the Domestic Animals*, 5th ed. Vol. 1. Philadelphia: WB Saunders, 1975:454–497.

Bilaga 5 - ^{14}C -analys

Ångströmlaboratoriet

UPPSALA
UNIVERSITET

Ångströmlaboratoriet
Tandemlaboratoriet

Göran Possnert

Besöksadress:
Ångströmlaboratoriet
Lägerhyddsvägen 1
Rum 4143

Postadress:
Box 529
751 20 Uppsala

Telefon:
018 – 471 30 59

Telefax:
018 – 55 57 36

Hemsida:
<http://www.tandemlab.uu.se>

E-post:
Goran.Possnert@physics.uu.se

Uppsala 2019-01-31

Hans Göthberg
Upplandsmuseet
Drottninggatan 7
753 10 UPPSALA

Resultat av ^{14}C datering av träkol och tand från Groaplan FU, Gamla Uppsala, Uppsala, Uppland. (p 2058)

Förbehandling av träkol och liknande material:

1. Synliga rottrådar borttages.
2. 1 % HCl tillsätts (8-10 timmar, under kokpunkten) (karbonat bort).
3. 1 % NaOH tillsätts (8-10 timmar, under kokpunkten). Löslig fraktion fälls genom tillsättning av konc. HCl. Fällningen som till största delen består av humusmaterial, tvättas, torkas och benämns fraktion SOL. Olöslig del, som benämns INS, består främst av det ursprungliga organiska materialet. Denna fraktion ger därför den mest relevanta åldern. Fraktionen SOL däremot ger information om eventuella förorenings inverkan.

Före acceleratorbestämningen av ^{14}C -innehållet förbränns det tvättade och intorkade materialet, surgjort till pH 4, till CO_2 -gas som i sin tur grafiteras genom en Fe-katalytisk reaktion. I den aktuella undersökningen har fraktionen INS daterats.

Förbehandling av benmaterial:

1. Mekanisk rengöring av ytan (skrapning, ev. sandblästring).
2. Ultraljudstvätt i avjoniserat, urkokt vatten (pH 3).
3. Krossning i mortel.
4. 0,8 M HCl tillsätts, omrörning (30 minuter, cirka 10 °C) (apatit bort). Löslig fraktion benämns fraktion A.
5. Olöslig fraktion tillsätts vatten, pH 3, och värms under omrörning (6-8 timmar, 90 °C). Olöslig del benämns fraktion C och löslig del benämns fraktion D. Fraktion D bör ge den mest relevanta åldern eftersom det mesta av benmaterialets organiska del ("kollagenet") återfinns här. Övriga fraktioner kan emellertid ge information om föroreningsinverkan och bör i kritiska fall dateras. Det kemiska utbytet i de olika stegen kan också ge en vägledning om dateringsresultatets pålitlighet genom att benmaterialets kemiska kvalitet därigenom kan bedömas.

Den fraktion som ^{14}C -bestäms förbränns till CO_2 -gas som i sin tur grafiteras genom en Fe-katalytisk reaktion före acceleratorbestämningen. I den aktuella undersökningen har fraktionen D daterats.

RESULTAT

Labnummer	Prov	$\delta^{13}\text{C}\%$ V-PDB	^{14}C age BP
Ua-60770	A428 PK200047	-24,4	494 ± 30
Ua-60771	A438 F2	-22,1	980 ± 31

Med vänlig hälsning

Göran Possnert / Lars Beckel

